

Stimuleringsregeling Gezonde relaties & seksualiteit

Actielijn 8

Seksuele en relationele integriteit

Niet-vakspecifieke lerarenopleiding

Ervaring van aankomende en beginnende docenten

| Fase 2: Onderzoek |
Januari - april 2021

Seksuele en relationele integriteit

Niet-vakspecifieke* tweedegraads lerarenopleidingen

Ervaring van aankomende en beginnende docenten

- Lerarenopleidingen die zich niet inhoudelijk richten op seksuele en relationele integriteit (waar Biologie en Gezondheid & Welzijn dat wel doen), maar hier wel aandacht aan (moeten) besteden volgens de generieke kennisbasis (opleidingen zoals Engels, Wiskunde etc.)

Utrecht, mei 2021

Sanne Olofsen, Iris Coehoorn, Bente van Gameren, Elsemiek
Schepers en Elsbeth Reitzema
Projectnummer: NL1510SV

Rutgers en Stichting School & Veiligheid, 2021

Samenvatting

In 2021 voerden Rutgers en Stichting School & Veiligheid een vragenlijstonderzoek uit onder aankomende en beginnende tweedegraads docenten van vakken waarbij seksuele en relationele integriteit niet onder het vakspecifieke deel valt, maar onder het generieke deel. Dit onderzoek is onderdeel van het *Stimuleringsprogramma Gezonde Relaties en Seksualiteit* van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

In totaal namen 58 aankomende en beginnende docenten deel aan het onderzoek. Het onderzoek ging over de voorbereiding op en de ervaring van docenten met het waarborgen van seksuele integriteit, omgaan met situaties omtrent seksualiteit in de klas en het creëren van een veilig leerklimaat in het voortgezet onderwijs. Het doel van het onderzoek was om lerarenopleidingen inzichten en aanbevelingen te geven in verbetermogelijkheden om aankomende docenten voor te bereiden op het waarborgen van seksuele integriteit en omgaan met situaties omtrent seksualiteit in de klas.

Uit het onderzoek blijkt dat docenten 'seksuele integriteit' een belangrijk onderwerp vinden. Echter vindt maar één op de vijf docenten dat er voldoende aandacht aan besteed wordt op de lerarenopleiding. Uitkomsten geven inzicht in onderwerpen waaraan voldoende en onvoldoende aandacht besteed wordt. Het onderwijs op de lerarenopleiding biedt over het algemeen goede handvatten met betrekking tot het creëren van een veilig klasklimaat. Onderwerpen als gender- en seksuele diversiteit, online daten en sexting, hulp en informatie bij seksuele problemen en seksueel plezier komen, uit huidig onderzoek, onvoldoende aan bod. Docenten voelen zich daarnaast onvoldoende voorbereid om in de klas te praten over seksualiteit wanneer leerlingen dit niet gemakkelijk vinden, wanneer leerlingen problemen hebben rondom zwangerschap, relaties en seksualiteit en wanneer leerlingen negatieve ervaringen hebben met seksualiteit.

Op basis van de onderzoeksuitkomsten geven Rutgers en Stichting School & Veiligheid enkele aanbevelingen voor het verscherpen en/of inbedden van seksuele integriteit op de lerarenopleidingen.

Inhoud

Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Doelstellingen	5
1.3 Onderzoeksvragen	5
1.4 Onderzoeksmethode	6
1.5 Respondenten	6
Resultaten	10
2.1 Attituden ten opzichte van seksuele integriteit	10
2.2 Voorbereiding op aandacht geven aan seksuele integriteit	10
2.3 Seksuele integriteit in de praktijk	14
Conclusie	18
3.1 Conclusie en discussie	19

Inleiding

1.1 Aanleiding

Dit onderzoek maakt onderdeel uit van het stimuleringsproject om te werken aan (betere) inbedding van de seksuele integriteit en seksuele en relationele integriteit in de lerarenopleidingen. Dit project wordt met financiering van VWS uitgevoerd in samenwerking met Rutgers en Stichting School & Veiligheid en is onderdeel van het 'Stimuleringsprogramma seksuele en relationele integriteit in het onderwijs' van het ministerie van VWS.

Dit onderzoek richtte zich op aankomende en beginnende tweedegraads docenten van vakken waarbij seksuele en relationele integriteit niet onder het vakspecifieke deel valt, maar onder het generieke deel. Het doel is om inzicht te krijgen in ervaringen en uitdagingen die docenten tegen kunnen komen met betrekking tot het waarborgen en uitdragen van seksuele integriteit, met het omgaan met situaties rondom seksualiteit en met het creëren van een veilig klasklimaat omtrent seksuele en relationele integriteit. Daarnaast is onderzocht in hoeverre het onderwijs aan de lerarenopleidingen, docenten voldoende voorbereid heeft op deze aspecten en waar behoeften van docenten liggen.

Binnen de vakken Biologie en Gezondheid & Welzijn is seksuele en relationele integriteit onderdeel van het curriculum. Echter betekent dit niet dat seksuele en relationele ontwikkeling en gedrag van leerlingen niet voor kan komen binnen andere vakken. Hier kan het bijvoorbeeld gaan over situaties in de klas die raken aan seksualiteit. Niet-vakspecifieke docenten spelen daarom een belangrijke rol in de seksuele en relationele ontwikkeling van leerlingen door een veilig school- en klasklimaat te creëren.

Docenten die maximaal vijf jaar voor de klas staan en aankomende docenten die al een baan in het onderwijs hadden, zijn uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen. In dit rapport worden de bevindingen van dit onderzoek gepresenteerd.

Naast ervaringen en behoeften van docenten van vakken waarbij seksuele en relationele integriteit niet onder het vakspecifieke deel valt, is ook onderzoek gedaan naar ervaringen en behoeftes van docenten Biologie, docenten Gezondheidszorg en Welzijn en leerkrachten in het primaire onderwijs in lesgeven over seksuele en relationele integriteit. Tot slot is er onderzocht wat de ervaringen en behoeftes zijn van deze doelgroep rondom het bewaken van seksuele integriteit. Bevindingen van deze onderzoeken zijn in aparte rapporten verschenen.

1.2 Doelstellingen

De doelen van het onderzoek zijn:

Specifiek gericht op beginnende docenten, die een niet-vakspecifieke tweedegraads lerarenopleiding hebben afgerond, en studenten, van een niet-vakspecifieke tweedegraads opleiding

- Inzicht krijgen in de ervaringen en uitdagingen van aankomende en beginnende docenten met het waarborgen van seksuele integriteit, omgaan met situaties rondom seksualiteit in de klas en het waarborgen van een veilig leerklimaat in het voortgezet onderwijs.
- Inzicht krijgen of en in welke mate aankomende en beginnende docenten voldoende zijn voorbereid op deze taken vanuit hun lerarenopleiding.
- Inzicht krijgen in welke onderwerpen, met betrekking tot seksuele integriteit, de aankomende en beginnende docenten als relevant zien voor de lerarenopleidingen, zodat docenten hierop voldoende toegerust zijn.

1.3 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen zijn:

Specifiek gericht op beginnende docenten, die een niet-vakspecifieke tweedegraads lerarenopleiding hebben afgerond, en studenten, van een niet-vakspecifieke tweedegraads opleiding

1. In hoeverre voelen aankomende en beginnende docenten zich vanuit de lerarenopleiding *voorbereid* op het bewust, respectvol en verantwoordelijk omgaan met seksueel gedrag en situaties in de klas?
2. Welke *ervaring* hebben aankomende en beginnende docenten met het bewust, respectvol en verantwoordelijk omgaan met seksueel gedrag en situaties in de klas?
3. Wat is er volgens aankomende en beginnende docenten *nodig* in de lerarenopleiding om hen voldoende toe te rusten om bewust, respectvol en verantwoordelijk om te gaan met seksueel gedrag en situaties in de klas?

1.4 Onderzoeksmethode

In dit rapport worden de volgende definities aangehouden:

- Aankomende docenten: studenten die in het derde of vierde jaar van de tweedegraads lerarenopleiding zitten. Deze studenten kunnen ook al werkzaam zijn als docenten of stage-ervaringen hebben opgedaan.
- Beginnende docenten: docenten die de tweedegraads lerarenopleiding hebben afgerond en maximaal vijf jaar werkzaam zijn als docent sinds het afronden van hun studie.
- Niet-vakspecifieke tweedegraads lerarenopleiding: lerarenopleidingen van vakken waarbij seksuele en relationele integriteit niet onder het vakspecifieke deel valt, maar onder het generieke deel.
- Seksuele integriteit: het bewust, respectvol en verantwoordelijk omgaan met de eigen seksualiteit en gender en die van een ander.

Het onderzoek vond plaats door middel van een online vragenlijst. De vragenlijst was zowel voor aankomende als beginnende tweedegraads docenten van vakken waarbij seksuele en relationele integriteit niet onder het vakspecifieke deel valt, maar onder het generieke deel. De vragenlijst was verspreid via social media (LinkedIn en Facebook) en via contacten uit de eerdere stappen in dit onderzoek (de verkenningsfase eind 2020/begin 2021). Dit netwerk, wat is ontstaan in de verkenningsfase, bestaat uit opleiders en coördinatoren van tweedegraads lerarenopleidingen, die de vragenlijst hebben gedeeld met hun studenten en alumni. In totaal werden er 70 vragenlijsten ingevuld. Zeven respondenten zijn niet meegenomen in huidig onderzoek, omdat zij Biologie of Gezondheidszorg & Welzijn docent zijn.

Voor meer informatie over het onderzoek onder aankomende en startende docenten Biologie en Gezondheidszorg & Welzijn klik op deze [link](#). Ook vielen er drie docenten af, omdat zij meer dan vijf jaar werkervaring hadden na het afronden van de lerarenopleiding. Tot slot vielen drie docenten af, omdat zij de pabo hadden gevolgd en les gaven in het primair onderwijs.

Voor meer informatie over het onderzoek onder pabo studenten en docenten klik op deze [link](#). Uiteindelijk zijn er 58 volledige vragenlijsten door aankomende en beginnende docenten ingevuld. Dit rapport beschrijft de resultaten van deze vragenlijsten.

1.5 Respondenten

Tabel 1 geeft de algemene achtergrondinformatie van respondenten. In totaal waren de vragenlijsten van 52 aankomende docenten en zes beginnende docenten. Van de aankomende docenten zijn de meeste met het derde studiejaar bezig. De meerderheid van de respondent identificeert zichzelf als vrouw, 17 respondenten als man en drie respondenten identificeren zichzelf als non-binair, gender fluid en she/they.

Bijna de helft van de respondenten volgt/volgde de lerarenopleiding Engels. De meesten volgen/volgden de opleiding aan de Fontys Hogeschool Sittard, Hogeschool van Rotterdam en NHL Stenden. Van de respondenten startten 50 tussen 2016 en 2018 met de opleiding. Bijna 70% van de aankomende docenten heeft minder dan een jaar werkervaring tijdens de studie opgedaan door middel van stages.

Tabel 1. Achtergrondinformatie respondenten (N=58)

	Docenten	
	N	%
Leeftijd		
20-24	41	70,7
25-29	11	19,0
≥30	6	10,3
Gender		
Man	17	29,3
Vrouw	38	65,5
Non-binair, gender fluid, shey/they	3	5,2
Opleiding		
Afgerond	6	10,3
Bezig, derdejaars	42	72,4
Bezig, vierdejaars	10	17,2
Vak		
Engels	25	43,1
Geschiedenis	2	3,4
Natuurkunde	1	1,7
Scheikunde	3	5,2
Aardrijkskunde	2	3,4
Wiskunde	3	5,2
Nederlands	2	3,4
Duits	2	3,4
Spaans	1	1,7
Pedagogiek	1	1,7
Economie	8	13,8
Maatschappijwetenschappen	2	3,4
Techniek	1	1,7
Burgerschap	2	3,4
Anders, namelijk: Fries, omgangskunde	3	5,2
School		
Fontys Hogeschool Sittard	17	29,3
Fontys Hogeschool Tilburg	3	5,2
Hogeschool Rotterdam	8	13,8
Saxion Deventer	1	1,7
Hogeschool Utrecht	5	8,6
NHL Stenden	23	39,7
Anders, namelijk (Leiden)	1	1,7
Start opleiding		
2013-2015	4	6,9
2016-2018	50	86,2
2019-2021	4	6,9
Werkervaring tijdens studie		
<1 jaar	40	69,0
1-2 jaar	9	15,5
3-4 jaar	7	12,1
≥5 jaar	2	3,4
Werkervaring na studie		
0-2 jaar	4	66,6
3-5 jaar	2	33,3

Bijna de helft van de respondenten geeft (nog) geen betaalde les (45%) (Tabel 2). Van de docenten die al wel les geven, geven bijna alle docenten les op een openbare/algemeen bijzondere school. Er zijn geen docenten die les geven op een islamitische school. De scholen waar respondenten werken, zijn gevestigd in niet-stedelijke tot zeer sterk stedelijke gebieden. De proportie leerlingen met migratieachtergrond was vaak onbekend bij respondenten.

Respondenten konden aangeven meerdere functies te hebben binnen de school waar zij werken. De meesten werken als docent, maar drie respondenten werken ook als studieloopbaanbegeleider of studieloopbaancoach en zes als mentor. Ruim een derde geeft les aan vmbo-klassen, 23% aan havo onderbouw en 21% aan vwo/gymnasium onderbouw. Twee docenten geven les in het praktijkonderwijs.

Tabel 2. Schooltype waarop, en lesniveau waaraan respondenten lesgeven (N=58)

	Docenten	
	N	%
Momenteel werkzaam op schooltype		
"Ik geef (nog) geen betaalde les"	27	45,0
Openbaar/algemeen bijzonder	26	43,3
Rooms-Katholiek	1	1,7
Gereformeerd/reformatorisch	1	1,7
Protestants-Christelijk	1	1,7
Islamitisch	0	0,0
Weet ik niet	2	3,3
Anders	2	3,3
Stedelijkheid		
(Zeer) sterk stedelijk	10	40,0
Matig stedelijk	8	32,0
Weinig tot niet stedelijk	7	28,0
Leerlingen met migratieachtergrond		
0-25%	18	31,0
25-50%	8	13,8
50-75%	3	5,2
75-100%	2	3,4
Onbekend	27	46,6
Functie		
Docent	30	73,2
Studieloopbaanbegeleider/ Studieloopbaancoach	3	7,3
Mentor	6	14,6
Anders	2	4,9
Geeft les aan...		
Vmbo	16	36,4
Onderbouw havo	10	22,7
Onderbouw vwo/gymnasium	9	20,5
Praktijkonderwijs	2	4,5
Anders	7	15,9

De Gezonde School is een programma dat scholen helpt om te werken aan een gezonde leefstijl. Door een stappenplan te volgen, kunnen scholen aan verschillende thema's werken. Een van de thema's is 'relaties en seksualiteit'. Ongeveer zeven op tien docenten die op een school werkzaam is, heeft nog nooit van de Gezonde School gehoord (Tabel 3). Bij vijf docenten is de school waarop zij werken bezig met het behalen van deelcertificaten. Er waren geen respondenten werkzaam op een school waar het deelcertificaat 'relaties en seksualiteit' behaald is.

Tabel 3. Bekendheid met Gezonde School onder docenten die al lesgeven (N=31)

	Docenten	
	N	%
Gezonde school		
<i>"Nee, nog nooit van gehoord"</i>	21	67,7
<i>"Wel van gehoord, maar de Gezonde School wordt niet toegepast op de school waar ik werk/stage loop"</i>	5	16,1
<i>"Ja, de school waarop ik werk/stage loop heeft andere themacertificaten behaald of is bezig deze te behalen, maar niet het themacertificaat 'Relaties en seksualiteit'"</i>	5	16,1
<i>"Ja, de school waarop ik werk/stage loop heeft het themacertificaat 'Relaties en seksualiteit' behaald of is bezig deze te behalen"</i>	0	0,0

2 Resultaten

2.1 Attituden ten opzichte van seksuele integriteit

Uit het onderzoek blijkt dat docenten 'seksuele integriteit' een belangrijk onderwerp vinden (Tabel 4). Van de respondenten geeft 88% aan dat seksuele integriteit een verplicht onderdeel zou moeten zijn van de lerarenopleiding. Tot slot vindt 87% van de respondenten dat aandacht besteden aan veiligheid rondom seksualiteit en relaties hoort bij hun werk als docent, ongeacht wel vak diegene geeft.

Tabel 4. Attituden ten opzichte van seksuele integriteit (N=58)

	Docenten	
	N	%
<i>Seksuele integriteit zou een verplicht onderdeel moeten zijn van de lerarenopleiding</i>		
(helemaal) mee eens	51	87,9
niet eens/niet oneens	4	6,9
(helemaal) niet mee eens	3	5,2
<i>Aandacht besteden aan veiligheid rondom seksualiteit en relaties hoort bij mijn werk als docent (ongeacht welk vak ik geef).</i>		
(helemaal) mee eens	50	86,2
niet eens/niet oneens	5	8,6
(helemaal) niet mee eens	3	5,2

Uit de open vragen blijkt dat er ook kritisch gedacht wordt over het belang van seksuele integriteit op de lerarenopleiding.

"Ik probeer theorie over te brengen naar studenten. Om het over de verschillende genders te hebben past niet bij iedereen of is niet relevant tijdens het geven van bepaalde lessen. [...] Verandering en ontwikkeling is goed, maar laat dit over aan docenten van Zorg & Welzijn, Burgerschap en andere vakken die gaan over politiek en samenleving. Mocht er iets relevants zijn, gebruik dit dan, maar zorg er niet voor dat je het oog op het proces verliest, omdat je zo nodig een eigen agenda en idealen hebt."

2.2 Voorbereiding op aandacht geven aan seksuele integriteit

Om inzicht te krijgen in hoeverre aankomende en beginnende docenten zich voorbereid voelen om integer om te gaan met situaties rondom seksualiteit in de klas, zijn er verschillende vragen gesteld over het onderwijs op de lerarenopleiding met betrekking tot seksuele integriteit (tabel 5). Ondanks dat de meeste docenten seksuele integriteit belangrijk vinden (tabel 4), vindt maar één op de vijf docenten dat er voldoende aandacht aan besteedt wordt op de lerarenopleiding (tabel 5). Slechts een kleine groep respondenten heeft de lerarenopleiding al afgerond, toch laat de verdeling zien dat de meerderheid (vier van de zes) zichzelf niet voldoende voorbereid voelt op integer om te gaan met seksueel gedrag en situaties rondom seksualiteit in de klas.

Tabel 5. Voorbereiding op aandacht geven aan seksuele integriteit (N=58)

	Docenten	
	N	%
<i>Tijdens de lerarenopleiding wordt/werd er voldoende aandacht besteed aan seksuele integriteit</i>		
(helemaal) mee eens	13	22,4
niet eens/niet oneens	12	20,7
(helemaal) niet mee eens	33	56,9

Na het afronden van de lerarenopleiding voelde ik mezelf voldoende voorbereid om integer om te gaan met seksueel gedrag en situaties in de klas.

(helemaal) mee eens	1	-
niet eens/niet oneens	1	-
(helemaal) niet mee eens	4	-

2.2.1 Het onderwijs over seksuele integriteit

Over het onderwijs over seksuele integriteit op de lerarenopleiding is gevraagd wat de respondenten van een aantal aspecten vinden (Tabel 6). Opvallend is dat van alle aspecten meer dan de helft van de respondenten aangeeft het er (helemaal) niet mee eens zijn. Respondenten vinden met name dat er onvoldoende aandacht is voor stage-ervaringen, er onvoldoende lessen zijn en dat de onderwerpen die aanbod komen in de lessen onvoldoende actueel zijn.

Tabel 6. Onderwijs over seksuele integriteit (N=58)

	Docenten N(%)		
	(Helemaal) mee eens	Niet eens/niet	(Helemaal) niet mee
Inhoud van de lessen was goed	23 (39,7%)	4 (6,9%)	31 (53,4%)
Het aantal lessen was goed	21 (36,2%)	6 (10,3%)	31 (53,4%)
Onderwerpen waren actueel	22 (38,6%)	2 (3,5%)	33 (57,9%)
Open sfeer tijdens de lessen	22 (40%)	1 (1,8%)	32 (58,2%)
Verskillende werkvormen	23 (41,1%)	3 (5,4%)	30 (53,6%)
Voldoende aandacht voor stage-ervaringen	20 (34,5%)	6 (10,3%)	32 (55,2%)

Naast gesloten vragen zijn er ook open vragen gesteld, waarin uitgelegd kon worden wat de respondenten goed vonden aan het onderwijs op de lerarenopleiding over seksuele integriteit en wat er beter kan.

Meerdere respondenten gaven aan de lessen van gastsprekers te waarderen.

"We hebben een gastcollege gehad van het COC dat was erg interessant en leerzaam. Hetzelfde geldt voor een cursus van School & Veiligheid."

Ook gaven respondenten aan dat er een open sfeer was tijdens de lessen.

"De inhoud van de lessen was erop gebaseerd dat wij vooral werden geïnformeerd. De docent nam zelf geen duidelijk standpunt in, wat ik wel professioneel vond. We kregen ook voldoende ruimte om onze eigen ervaringen/meningen te delen en deze werden met respect ontvangen. De docent ging hier ook respectvol en eerbiedig mee om."

Het gebruik van verschillende werkvormen blijkt als helpend en toepasbaar te worden ervaren.

"De werkvormen binnen de lessen waren met name heel behulpzaam. Hierbij ga je zelf nadenken over je handelen in bovenstaande situaties. Dit helpt enorm in het beslissen over hoe te handelen of reageren op bepaalde acties uit de klas."

Aansluiting op de actualiteit wordt door respondenten aangekaart als verbeterpunt.

"Als ik het curriculum zou hervormen, zou ik het véél dichterbij de werkelijkheid trekken. Ga in gesprek met externen, zo snel denk ik aan: een seksuoloog, een psycholoog uit het veld, niet-hetero geaarden, een transgender persoon, iemand die heel veel verdriet heeft gehad tijdens de pubertijd door een bepaalde situatie. Ja, dat is misschien wat werk, maar het maakt een krachtige docent, als hij/zij krachtige gesprekken kan voeren met leerlingen. Train op de opleiding dus ook met gespreksvoering en laten we wat minder uit een boekje leren. Wij geven leerlingen in problemen ook geen boekje toch?"

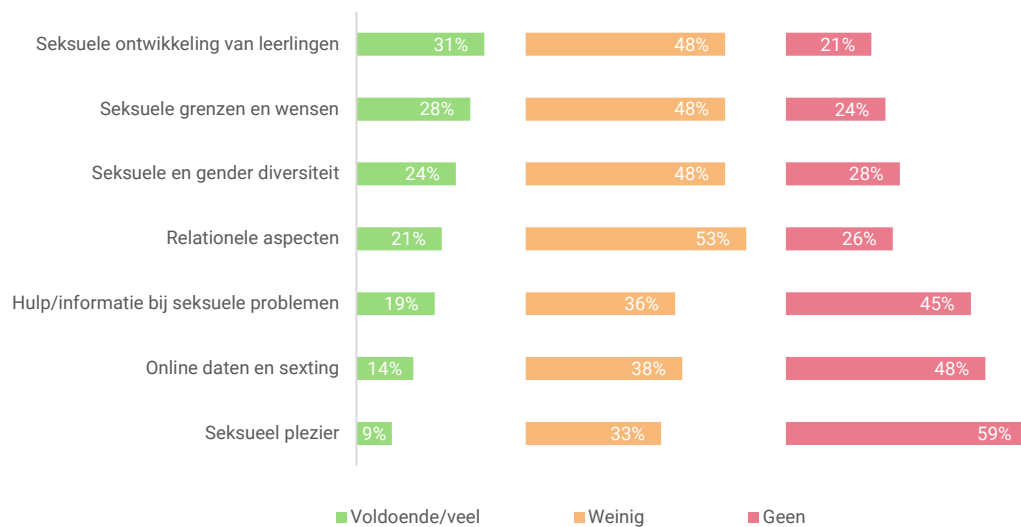
Het meest voorkomende verbeterpunt uit de open vragen was de behoefte aan meer casuïstiek.

“Door meer met casussen te oefenen. Zo zijn wij meer voorbereid op hoe wij in een dergelijke situatie moeten handelen.”

2.2.2 Kennis over seksualiteit, intimiteit en relaties

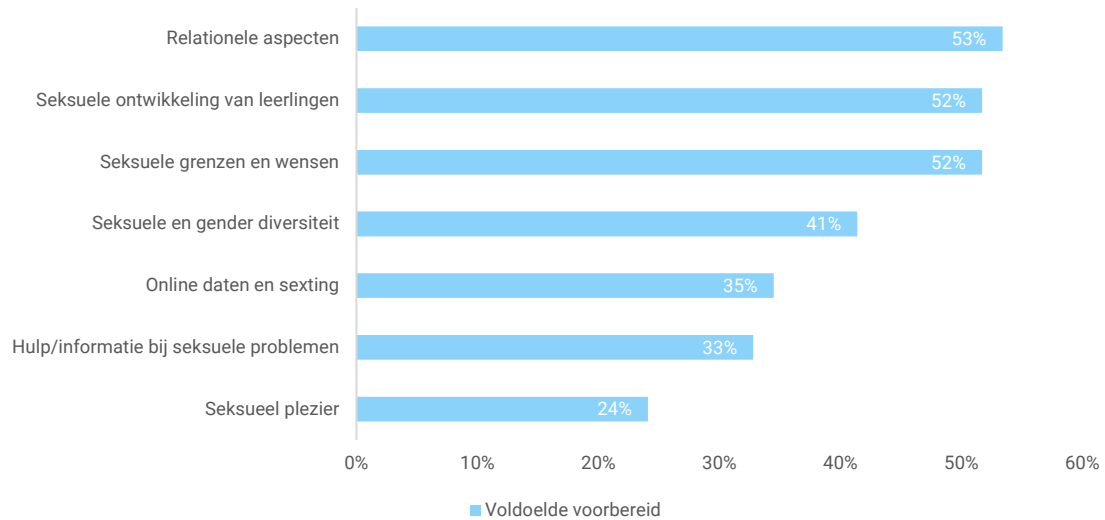
Over zeven verschillende onderwerpen zijn de respondenten gevraagd in hoeverre hier aandacht aan is besteed op de lerarenopleiding (Figuur 1).

De mate van aandacht die docenten ervaren over de verschillende onderwerpen varieert. Bij alle onderwerpen geeft minder dan een derde van de respondenten aan dat er voldoende tot veel aandacht voor is. Zo geven zij over de onderwerpen *seksuele ontwikkeling van leerlingen*, *seksuele grenzen en wensen* en *seksuele en gender diversiteit* het meest aan dat er voldoende/veel aandacht voor is op de lerarenopleiding. Van de onderwerpen *seksueel plezier*, *online daten en sexting* en *hulp/informatie bij seksuele problemen* wordt het meest aangegeven dat er geen onderwijs over wordt gegeven.

Figuur 1. Mate van aandacht aan verschillende onderwerpen op de lerarenopleiding (N=58)

Van al deze onderwerpen is ook gevraagd of respondenten zich wel of niet voldoende voorbereid voelen door hun lerarenopleiding (Figuur 2). Wanneer er vaker aangegeven wordt dat er voldoende/veel aandacht aan het onderwerp wordt besteed, (Figuur 1) voelen docenten zich ook vaker voldoende voorbereid over dat onderwerp (Figuur 2). Alleen bij *relationele aspecten* valt op respondenten zich hier gemiddeld het beste op voorbereid voelen (53%), terwijl maar één op de vijf respondenten aan gaf dat er voldoende/veel aandacht aan was besteed op de lerarenopleiding. Van alle onderwerpen geeft maximaal de helft aan zich voldoende voorbereid te voelen. De top-3 onderwerpen waar docenten zich onvoldoende op voorbereid voelen is (1) *online daten en sexting*, (2) *hulp/informatie bij seksuele problemen* en (3) *seksueel plezier*.

Figuur 2. Proportie respondenten die zich voldoende voorbereid voelde, per onderwerp (N=58)

2.2.3 Veilig schoolklimaat

De voorbereiding op het waarborgen van een veilig school- en klasklimaat door de lerarenopleiding is aan de hand van verschillende stellingen gevraagd (Tabel 7).

Vrijwel alle docenten geven aan les te hebben gehad over het belang van een veilig schoolklimaat (93%). Bijna negen op tien docenten geeft aan geleerd te hebben hoe een veilig schoolklimaat gecreëerd en behouden kan worden. Dit resulteert er in dat ruim driekwart van de docenten zichzelf tijdens de opleiding en na het afronden van de opleiding voldoende voorbereid voelt om dit in de beroepspraktijk toe te passen. Een stuk minder docenten (31%) geeft aan les te hebben gehad over het belang van een veilig schoolklimaat, specifiek rondom seksuele en genderdiversiteit. Bijna de helft van de respondenten geeft aan hier geen/weinig les over te hebben gehad.

Tabel 7. Vaardigheden om veilig schoolklimaat te waarborgen

	Docenten	
	N	%
<i>Ik heb les gehad op de opleiding over het belang van een veilig schoolklimaat</i>		
(helemaal) mee eens	54	93,1
niet eens/niet oneens	3	5,2
(helemaal) niet mee eens	1	1,7
<i>Ik heb les gehad op de opleiding over het belang van een veilig schoolklimaat rondom seksuele en genderdiversiteit</i>		
(helemaal) mee eens	18	31,0
niet eens/niet oneens	13	22,4
(helemaal) niet mee eens	27	46,6
<i>Ik heb geleerd hoe ik een veilig schoolklimaat kan creëren en behouden</i>		
(helemaal) mee eens	52	89,7
niet eens/niet oneens	6	10,3
(helemaal) niet mee eens	0	0
<i>Ik voel(de) mezelf tijdens de opleiding voldoende voorbereid om in de beroepspraktijk een veilig schoolklimaat te</i>		
(helemaal) mee eens	40	76,9
niet eens/niet oneens	10	19,2
(helemaal) niet mee eens	2	3,8

	Docenten	
	N	%
<i>Ik voelde mezelf na het afronden van de opleiding voldoende voorbereid om in de beroepspraktijk een veilig schoolklimaat</i>		
(helemaal) mee eens	4	-
niet eens/niet oneens	1	-
(helemaal) niet mee eens	1	

Uit de open vragen blijkt dat respondenten lessen krijgen over een veilig schoolklimaat (en dit positief beoordelen), maar minder over een veilig schoolklimaat rondom seksuele en gender diversiteit.

"We hebben goed les gehad over een veilig leefklimaat, maar hierin werd eigenlijk niet gesproken over seksueel gedrag."

"Wij hebben in onze opleiding veel gehad over het creëren van een veilig klasklimaat, maar weinig tot niets over seksuele integriteit of omgaan met seksueel gedrag."

2.3 Seksuele en relationele integriteit in de praktijk

2.3.1 Professionele ontwikkeling

In de praktijk blijkt er variatie te zijn in hoeverre docenten vaardigheden nodig hebben om een visie en beleid rondom seksuele integriteit te vormen (Tabel 8). Zo geven ongeveer evenveel respondenten aan het (helemaal) eens als (helemaal) oneens te zijn met dat zij vaardigheden nodig hebben gehad om mee te denken over visie en beleid op het gebied van sociale veiligheid rondom seksualiteit, intimiteit en relaties. Ook over vaardigheden die nodig zijn om met ouders en school samen te kunnen werken op het gebied van seksuele en relationele ontwikkeling zijn respondenten verdeeld, hoewel hiervan bijna de helft van de respondenten aangeeft dit niet nodig te hebben gehad. Van de respondenten geeft 43% aan dat stage en/of werk niet heeft bijgedragen aan het vormen van een eigen visie over seksuele integriteit. Ruim een derde geeft aan dat dit wel heeft bijgedragen.

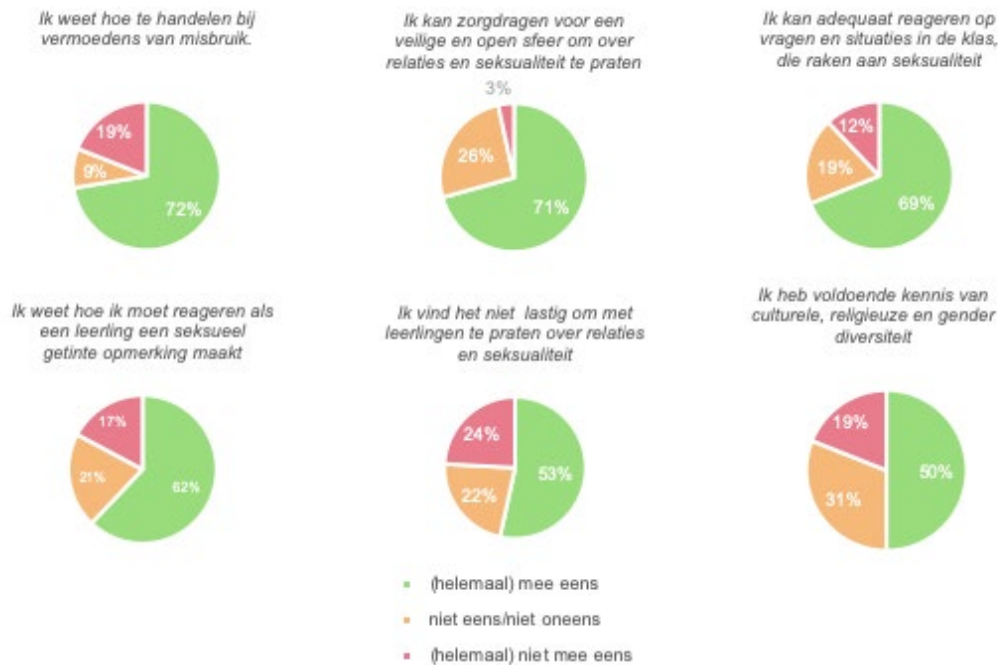
Tabel 8. Vaardigheden om visie en beleid rondom seksuele integriteit te vormen (N=58)

	Docenten	
	N	%
<i>Ik heb, tijdens stage of werk, vaardigheden nodig gehad om mee te denken over visie en beleid op het gebied van sociale veiligheid rondom seksualiteit, intimiteit en relaties</i>		
(helemaal) mee eens	22	37,9
niet eens/niet oneens	17	29,3
(helemaal) niet mee eens	19	32,8
<i>Ik heb, tijdens stage/werk, vaardigheden nodig gehad om samen te werken met ouders en school op het gebied van seksuele en relationele ontwikkeling van leerlingen</i>		
(helemaal) mee eens	8	13,8
niet eens/niet oneens	23	39,7
(helemaal) niet mee eens	27	46,6
<i>Stage en/of werk heeft bijgedragen aan het vormen van mijn eigen visie over seksuele integriteit</i>		
(helemaal) mee eens	20	34,5
niet eens/niet oneens	13	22,4
(helemaal) niet mee eens	25	43,1

2.3.2 Pedagogische-didactische vaardigheden

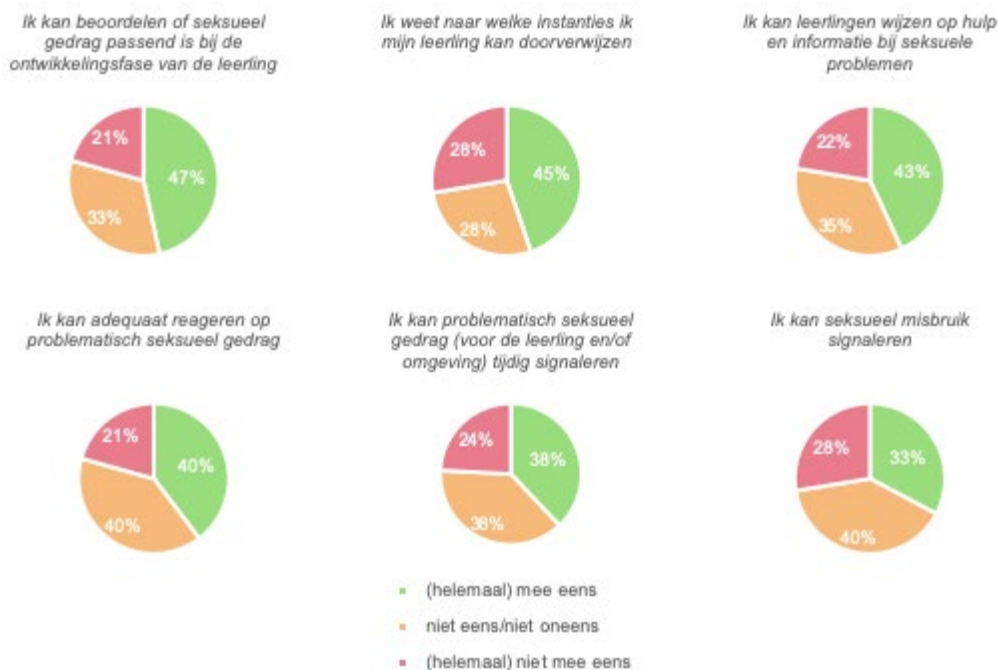
Over 14 verschillende pedagogische vaardigheden is aan respondenten gevraagd hoe bekwaam zij zich hierin voelden. Figuur 3 geeft de resultaten weer van de vaardigheden waarbij minimaal 50% van de respondenten aangaf zich hier bekwaam in te voelen. Ongeveer driekwart van de respondenten

weet hoe te handelen bij vermoedens van misbruik, bijna 20% weet dit niet. Ruim 71% kan zorgdragen voor een veilige en open sfeer om over relaties en seksualiteit te praten, waar slechts 3% aangeeft dit niet te kunnen. Of de respondent adequaat kan reageren op vragen en situaties in de klas geeft 69% aan dat te kunnen. Zo'n 62% weet hoe te reageren als een leerling een (ongepaste) seksueel getinte opmerking maakt. Daarnaast vindt 53% van de respondenten het (helemaal) niet moeilijk om met leerlingen over relaties en seksualiteit te praten. De helft van de respondenten geeft aan voldoende kennis te hebben van culturele, religieuze en genderdiversiteit. Hierbij is het belangrijk om op te merken dat hiermee niet bedoeld wordt dat het voldoende is als 50% van de docenten hier kennis over heeft.

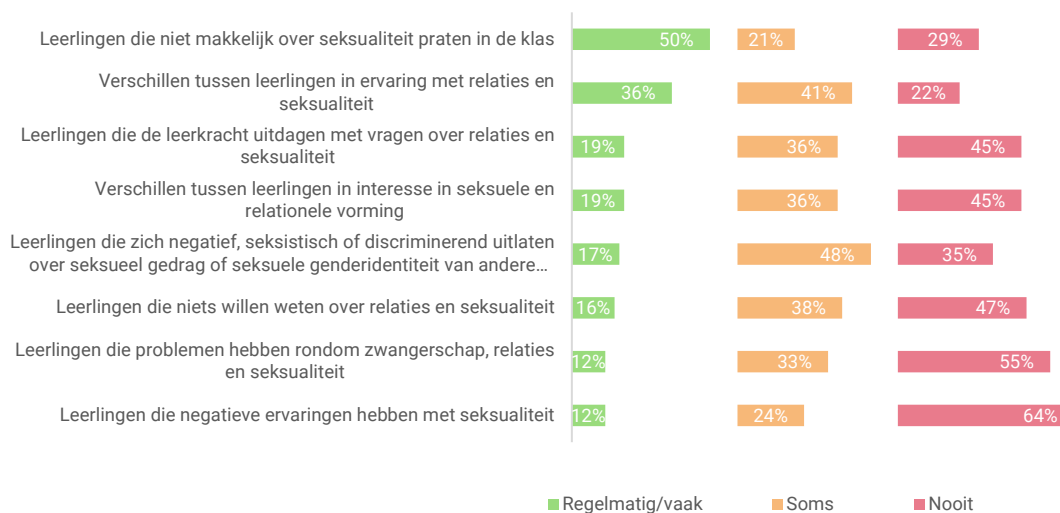
Figuur 3. Stellingen met betrekking tot pedagogische vaardigheden, waarbij meer dan 50% van respondenten het (helemaal) eens was met stelling (N=58)

Figuur 4 geeft de resultaten weer van de vaardigheden waarbij minder dan 50% van de respondenten aangaf zich hier bekwaam in te voelen. Eén n op de vijf respondenten geeft aan niet te kunnen beoordelen of seksueel gedrag passend is bij de ontwikkelingsfase van de leerling. Ruim een kwart van de respondenten weet niet naar welke instanties een leerling doorverwezen kan worden. Ook geeft één op de vijf respondenten aan een leerling niet (voldoende) te kunnen wijzen op hulp en informatie bij seksuele problemen en niet adequaat te kunnen reageren op problematisch seksueel gedrag in de klas. Problematisch seksueel gedrag tijdig signaleren geeft 38% van de respondenten aan niet te kunnen.

Figuur 4. Stellingen met betrekking tot pedagogische vaardigheden, waarbij minder dan 50% van respondenten het (helemaal) eens was met stelling (N=58)

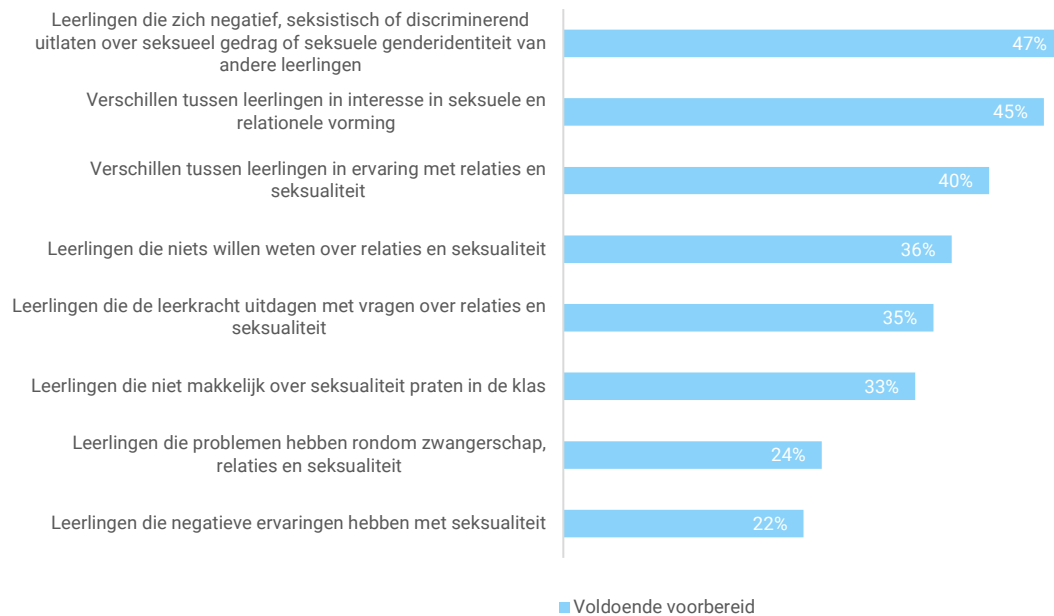
De in Figuur 3 en 4 genoemde vaardigheden zijn voor docenten van belang om op (moeilijke) situaties te kunnen reageren. Docenten kunnen veel verschillende moeilijke situaties meemaken. Om inzicht te krijgen in hoe vaak docenten deze moeilijke situaties meemaken is om hun ervaring van de frequentie gevraagd (figuur 5). De top-3 situaties die docenten regelmatig tot vaak meemaken in de klas is: (1) leerlingen die niet makkelijk over seksualiteit praten in de klas, (2) verschil tussen leerlingen in ervaring met relaties en seksualiteit en (op een gedeelde derde plek) (3a) leerlingen die de leerkracht uitdagen met vragen en (3b) verschillen tussen leerlingen in interesse in seksuele en relationele integriteit.

Figuur 5. Moeilijke situaties in de klas, per situatie (N=58)

Figuur 6. geeft van de bovenstaande situaties aan in hoeverre beginnende docenten zich voldoende voorbereid voelden om hier mee om te gaan. Van alle situaties geeft minder dan de helft van de respondenten aan zich voldoende voorbereid te voelen. De top-3 situaties waarop docenten zich het minst vaak (voldoende) op voorbereid voelen is: (1) leerlingen die niet makkelijk over seksualiteit praten in de klas, (2) leerlingen die problemen hebben rondom zwangerschap, relaties en seksualiteit en (3) leerlingen die negatieve ervaringen hebben met seksualiteit. Het is opvallend dat maar 33% van de docenten aangeeft zich voorbereid te voelen op leerlingen die niet makkelijk over seksualiteit

praten in de klas, terwijl Figuur 5 aantoont dat dit de situatie is waar docenten het meest frequent mee te maken hebben.

Figuur 6. Proportie respondenten die zich voldoende voorbereid voelen op moeilijke situaties in de klas, per situatie (N=58)

Terwijl uit Figuur 6 blijkt dat docenten zich het vaakst voorbereid voelen op leerlingen die negatief, seksistisch of discriminerend uitlaten, blijkt uit de open vragen dat docenten behoefte hebben aan gespreksvaardigheden om met deze situaties om te gaan.

“Er wordt veel aandacht besteed aan het accepteren van verschillende seksualiteitsvormen. Leerlingen die hier lijnrecht tegenover staan, worden toch vaak aan de kant gezet. Ik zou graag meer willen leren over hoe ik een goed gesprek met zulke leerlingen zou kunnen voeren.”

3 Conclusie en discussie

In dit rapport worden de volgende definities aangehouden:

- **Aankomende docenten:** studenten die in het derde of vierde jaar van de tweedegraads lerarenopleiding zitten. Deze studenten kunnen ook al werkzaam zijn als docenten of stage-ervaringen hebben opgedaan.
- **Beginnende docenten:** docenten die de tweedegraads lerarenopleiding hebben afgerond en maximaal vijf jaar werkzaam zijn als docent sinds het afronden van hun studie.
- **Niet-vakspecifieke tweedegraads lerarenopleiding:** lerarenopleidingen van vakken waarbij seksuele en relationele integriteit niet onder het vakspecifieke deel valt, maar onder het generieke deel.
- **Seksuele integriteit:** het bewust, respectvol en verantwoordelijk omgaan met de eigen seksualiteit en gender en die van een ander.

Dit onderzoek geeft inzicht in de ervaringen en behoeftes van derde- en vierdejaars studenten en beginnende docenten van niet-vakspecifieke tweedegraads lerarenopleidingen in de voorbereiding op het waarborgen van seksuele integriteit. Onder niet-vakspecifiek lerarenopleiding verstaan wij opleidingen voor tweedegraads docenten van vakken waarbij seksuele en relationele integriteit niet onder het vakspecifieke deel valt, maar onder het generieke deel.

Onderzoeksvraag 1: In hoeverre voelen aankomende en beginnende docenten zich vanuit de lerarenopleiding voorbereid op het bewust, respectvol en verantwoordelijk omgaan met seksueel gedrag en situaties in de klas?

Uit het onderzoek blijkt dat docenten seksuele integriteit een belangrijk onderwerp vinden. Echter vindt maar één op de vijf docenten dat hier voldoende aandacht aan besteed wordt op de lerarenopleiding. Uitkomsten geven inzicht in onderwerpen waaraan voldoende en waaraan onvoldoende aandacht besteed wordt.

Lerarenopleidingen, uit huidig onderzoek, bereiden de deelgenomen docenten voldoende voor op het waarborgen van een veilig schoolklimaat in het algemeen, waar ruim driekwart van de respondenten zich voldoende op voorbereid voelt. Wel is er is een verschil tussen dit veilige schoolklimaat in het algemeen en het veilige schoolklimaat met betrekking tot seksuele en genderdiversiteit, waarop slechts één derde van de respondenten zich voldoende voorbereid voelt.

Er zijn verschillende pedagogische vaardigheden waar meer dan de helft van de respondenten zich voldoende bekwaam in voelt. Het gevoel van bekwaamheid komt met name terug in het handelen bij vermoedens van misbruik, zorgdragen voor een veilige en open sfeer om over relaties en seksualiteit te praten en adequaat te kunnen reageren op vragen en situaties in de klas die raken aan seksualiteit.

Opvallend is dat 72% van de respondenten aangeeft adequaat te kunnen handelen bij vermoedens van seksueel misbruik (Figuur 3), terwijl slechts 33% aangeeft te weten hoe seksueel misbruik te signaleren (Figuur 4).

Vaardigheden waar docenten zich niet voldoende op voorbereid voelen, zijn onder te verdelen in vakinhoudelijke en pedagogisch-didactisch. De meeste respondenten voelen zich niet bekwaam in het omgaan met moeilijke situaties in de klas rondom seksualiteit. Het minst positief waren de respondenten over het kunnen signaleren van seksueel misbruik en van problematisch seksueel gedrag en het adequaat kunnen reageren op dergelijk problematisch seksueel gedrag. Ook geeft één op de vijf respondenten aan dat zij een leerling niet (voldoende) kunnen wijzen op hulp en informatie bij seksuele problemen en niet adequaat kunnen reageren op problematisch seksueel gedrag in de klas.

- **Vakinhoudelijk:** respondenten voelen zich met name onvoldoende voorbereid op de onderwerpen *online daten en sexting, hulp/informatie bij seksuele problemen* en *seksueel plezier*.
- **Pedagogisch-didactisch:** ruim een kwart van de respondenten weet niet naar welke instanties een leerling doorverwezen kan worden als dat nodig is. Eén op de vijf

respondenten geeft aan, een leerling niet (voldoende) te kunnen wijzen op hulp en informatie bij seksuele problemen. 38% geeft aan problematisch seksueel gedrag tijdig te kunnen signaleren. Daarnaast weet het merendeel van de respondenten hoe te handelen bij vermoedens van seksueel misbruik. Echter, geeft maar één derde van de docenten aan hoe seksueel misbruik gesignaleerd moet worden.

Docenten van niet-vakspecifieke lerarenopleidingen kunnen te maken krijgen met uiteenlopende moeilijke situaties die raken aan seksuele integriteit. Van alle onderzochte situaties geeft meer dan de helft van de docenten aan zich onvoldoende voorbereid te voelen.

Onderzoeksvraag 2: Welke ervaring hebben aankomende en beginnende docenten met het bewust, respectvol en verantwoordelijk omgaan met seksueel gedrag en situaties in de klas (seksuele integriteit)?

Dit onderzoek geeft inzicht in de ervaringen van startende docenten met moeilijke situaties in de klas waarbij seksuele integriteit bewaken van belang is. De top-3 situaties die docenten regelmatig tot vaak meemaken in de klas : (1) leerlingen die niet makkelijk over seksualiteit praten in de klas, (2) verschil tussen leerlingen in ervaring met relaties en seksualiteit en (op een gedeelte derde plek) (3a) leerlingen die de leerkracht uitdagen met vragen en (3b) verschillen tussen leerlingen in interesse in seksuele en relationele integriteit.

Onderzoeksvraag 3: Wat is er volgens aankomende en beginnende docenten nodig in de lerarenopleiding om hen voldoende toe te rusten om bewust, respectvol en verantwoordelijk om te gaan met seksueel gedrag en situaties in de klas?

Docenten hebben behoefte aan het delen van stage-ervaringen, meer lessen met betrekking tot seksuele integriteit en een aanbod van actuelere onderwerpen in de opleiding. Lessen van gastdocenten of docenten die hier aandacht aan kunnen besteden kunnen hier een bijdrage aan leveren.

3.1 Sterktes en limitaties

Vanwege de lage respons door beginnende docenten, die de lerarenopleiding hebben afgerond, is er voor gekozen in de uitkomsten geen onderscheid te maken tussen aankomende en beginnende docenten.

Dit onderzoek bestond alleen uit zelfrapportages. Bij stellingen als *“Ik kan zorgdragen voor een veilige en open sfeer om over relaties en seksualiteit te praten”* kunnen er hierdoor alleen conclusies getrokken worden over de eigen perceptie van respondenten over hun vaardigheden. Er is niet daadwerkelijk getoetst in hoeverre de respondenten in staat zijn zorg te dragen voor een veilige en open sfeer om over relaties en seksualiteit te praten.

3.2 Aanbevelingen

Uit huidig onderzoek blijkt dat docenten zich deels voldoende en deels onvoldoende voorbereid voelen om seksuele integriteit te kunnen waarborgen. Op basis van de bevindingen zijn een aantal aanbevelingen opgesteld, die bij kunnen dragen aan de toerusting van toekomstige studenten om bewust, respectvol en verantwoordelijk om te gaan met seksueel gedrag en situaties in de klas.

1. Aandacht behouden voor het creëren van een sociaal veilig klas-/schoolklimaat in de lerarenopleiding. Hierbinnen is seksuele integriteit een onderdeel van deze aandacht voor sociale veiligheid. Op deze manier zorg je ervoor dat toekomstige docenten (vo) sociale veiligheid kunnen waarborgen wanneer situaties rondom seksualiteit zich voordoen op school. Denk aan gender- en seksuele diversiteit en seksueel gedrag van leerlingen.

2. Meer aandacht besteden aan inhoudelijke kennis over seksualiteit, intimiteit en relaties, met name de onderwerpen waarop onvoldoende kennis is.
3. Toekomstige docenten beter voorbereiden op het omgaan met de 'problematische' en 'vervelende' kant van seksualiteit, intimiteit en relaties. Er is vooral behoefte aan meer aandacht voor:
 - Signaleren seksueel misbruik en problematisch seksueel gedrag.
 - Leerlingen die niet makkelijk over seksualiteit praten in de klas.
 - Leerlingen die problemen hebben rondom zwangerschap, relaties en seksualiteit.
 - Leerlingen die negatieve ervaringen hebben met seksualiteit.
4. Meer inzetten op casuïstiek en gespreksvoering ten aanzien van bovengenoemde aanbevelingen.